

educational institutions in Ukraine]. *Moloda sportyva nauka Ukrainy*. T. 4. S. 105–109. [in Ukrainian]

6. Pavlenko, V. O., Nasonkina, E. YU., Pavlenko, YE. YE. (2020). *Suchasni tekhnolohiyi pidhotovky v obranomu vydi sportu* [Modern training technologies in the chosen sport]: pidr. Kharkiv. 550 s. [in Ukrainian]

7. Polozhennya pro dytyacho-yunats'ku sportyvnu shkolu (2008) [Regulations on children's and youth sports school]. *Postanova KМУ № 993 vid 5.11.2008 r.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2008-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]

8. *Stratehiya rozvytku fizychnoyi kul'tury i sportu do 2028 roku* (2020) [Strategy for the development of physical culture and sports until 2028]. *Postanova KМУ vid 4 lystopada 2020 r. № 1089*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]

9. Troyanovs'ka, M. M. (2019). *Metodychne zabezpechennya diyal'nosti sportyvnoyi shkoly* [Methodological support of sports school activities: navch.-metod. posib. dlya

studentiv fakul'tetiv fizychnoho vykhovannya]. *Natsional'nyy universytet «Chernihiv's'kyu kolehium» imeni T. H. Shevchenka*. Chernihiv. 86 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОШЛЯК Михайло Анатолійович – кандидат педагогічних наук, Президент Федерації дзюдо України.

Наукові інтереси: теорія і практика фізичного виховання в Україні у XX – на початку XXI століття.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KOSHLYAK Mykhailo Anatoliyovych – Ph. D. in Pedagogy, President of the Judo Federation of Ukraine.

Scientific interests: theory and practice of physical education in Ukraine in the 20th – at the beginning of the 21st century.

Стаття надійшла до редакції 05.08.2024 р.

УДК: 316.624.2-053.6:343.85]:378.018.8:34-051](045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-215-191-196

КРАВЧУК Олена Валентинівна –

аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

Уманського державного педагогічного університету

імені Павла Тичини

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-8229-1927>

e-mail: alena2721sasha@gmail.com

ЗМІСТ СОЦІАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ПРАВОПОРУШЕНЬ ПІДЛІТКІВ

У статті розкрито зміст соціальної профілактичної діяльності майбутніх фахівців правоохоронних органів з правопорушень підлітків, що передбачає охоплення всіх форм цих правопорушень та їх профілактику на 3-х рівнях. Сформульовано принципи авторського підходу до змісту соціальної роботи з підлітками з профілактики правопорушень. В основу авторського підходу до проблеми профілактики правопорушень підлітків за допомогою соціальної роботи покладено градацію соціальних відхилень підлітків, схильних до правопорушень: соціальні відхилення особистісного рівня, ситуаційного рівня, середовищного рівня.

Розкрито спеціальні умови реального життя, що зумовлюють виникнення та розвиток соціальних відхилень на ситуаційному рівні: соціальний статус підлітка, його роль як суб'єкта діяльності, характер діяльності, ціннісні критерії підлітка. Виділено типи соціальних ситуацій, що викликають соціальні відхилення ситуаційного рівня та види суб'єктів.

Виокремлено домінуючі взаємини підлітків, які зумовлюються суспільними відносинами: ставлення до соціальної групи, суспільства; ставлення до навчання та інших видів діяльності; ставлення до інших людей; ставлення до навколишнього середовища, матеріальних та духовних пам'яток історії та культури; ставлення до самого себе (самоосвіта, самовдосконалення). Позначено рівні активності соціальної позиції підлітка у межах його соціально значимої спрямованості та суб'єктивні передумови – «коридор девіації».

Впроваджено авторський підхід до соціальної роботи правоохоронних органів як засобу профілактики правопорушень підлітків, що характеризується соціальним, педагогічним та психологічним аспектами. Показано, що результатом соціального аспекту є оволодіння підлітком прийомами самопомоги, педагогічного – профілактика та корекція соціальних відхилень підлітка, психологічного – успішна адаптація особистості підлітка. Визначено принципи авторського підходу до змісту соціальної роботи правоохоронних органів з підлітками з профілактики правопорушень.

Ключові слова: зміст, соціальна профілактична діяльність, майбутні фахівці, правоохоронні органи, правопорушення, підлітки, девіантна поведінка.

KRAVCHUK Olena Valentinovna –

PhD student Department of Pedagogy and Educational Management

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-8229-1927>

e-mail: alena2721sasha@gmail.com

CONTENT OF SOCIAL PREVENTIVE ACTIVITIES OF FUTURE SPECIALISTS OF LAW ENFORCEMENT BODIES ON JUVENILE OFFENSES

The article discloses the content of the social preventive activities of future law enforcement specialists on juvenile delinquencies, which involves the coverage of all forms of these delinquencies and their prevention at 3 levels. The principles of the author's approach to the content of social work with teenagers on crime prevention are formulated. The basis of the author's approach to the problem of prevention of juvenile delinquency with the help of social work is the gradation of social deviations of adolescents prone to delinquency: social deviations at the personal level, situational level, and environmental level. The special conditions of real life that lead to the emergence and development of social deviations at the situational level are revealed: the social status of a teenager, his role as a subject of activity, the nature of activity, value criteria of a teenager. Types of social situations that cause social deviations at the situational level and types of subjects are highlighted. The dominant relations of teenagers determined by social relations are singled out: attitude to a social group, society; attitude to education and

other activities; attitude towards other people; attitude to the environment, material and spiritual monuments of history and culture; attitude towards oneself (self-education, self-improvement). The levels of activity of the adolescent's social position within his socially significant focus and subjective prerequisites - the "corridor of deviation" are indicated.

An author's approach to the social work of law enforcement agencies as a means of preventing juvenile delinquency, characterized by social, pedagogical and psychological aspects, has been introduced. It is shown that the result of the social aspect is the mastering of self-help techniques by the teenager, the pedagogical one - the prevention and correction of social deviations of the teenager, the psychological one - the successful adaptation of the teenager's personality. The principles of the author's approach to the content of the social work of law enforcement agencies with teenagers for crime prevention are defined.

Key words: *content, social preventive activity, future specialists, law enforcement agencies, offenses, teenagers, deviant behavior.*

Постановка і обґрунтування актуальності проблеми. Одне з найважливіших завдань держави – створення міцного, стабільного суспільства, здатного до активної життєдіяльності та відтворення. У контексті цього однією з актуальних проблем сучасної держави (як і самого суспільства) є профілактика і боротьба з правопорушеннями та злочинністю підлітків та молоді.

Життя та діяльність сучасних підлітків здійснюються в умовах складної міжособистісної взаємодії в офіційних та неофіційних групах. З одного боку, вони живуть і діють в умовах відкритості, оскільки є членами навчальних, громадських та інших груп (колективів), а з іншого боку, їхня антигромадська діяльність відбувається в умовах закритості, оскільки підлітки є членами асоціальних груп, що виникають і склалися, з різним ступенем криміналізації. Усі підлітки, їх вчителі, правоохоронці, представники громадськості та інші члени суспільства вступають між собою у складні та багатопланові міжособистісні та міжгрупові взаємини. Соціальна специфіка цієї взаємодії є однією з найважливіших характеристик діяльності, відносин та спілкування неповнолітніх правопорушників, всього процесу профілактики та корекції їхніх соціальних відхилень, зокрема і правоохоронних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Профілактичні заходи попередження відхилень у поведінці підлітків зводяться в основному до їх перевиховання відповідно до специфіки цих відхилень у їхньому розвитку. Деяко інакша справа з використанням заходів соціальної роботи в процесі профілактики правопорушень підлітків [1, с. 16].

Основою заходів роботи з профілактики правопорушень підлітків є діяльність, спрямована на: створення оптимальних умов для нормального здійснення процесу соціалізації особистості підлітка; здійснення психолого-педагогічної та соціальної допомоги сім'ї та підліткам; забезпечення у разі необхідності заходів соціально-правового захисту підлітка (примусове вилучення з сім'ї, позбавлення батьківських прав тощо) [2, с. 128].

Виділені напрями роботи правоохоронців з профілактики правопорушень неповнолітніх перебувають у повній відповідності до особливостей самих правопорушень неповнолітніх, якими є: порушення, здійснені групою для розваги; здійснення вчинків для реалізації енергії, отримання гострих відчуттів. Групи, у складі яких підлітки вчиняють правопорушення, зазвичай є тимчасовими структурами і після короткого періоду розпадаються; види правопорушень підлітків визначаються організаційною структурою, віком підлітків і ступенем їх залучення до делінквентного співтовариства (групи); залучення підлітка до такої

групи означає потрапляння його під жорсткий контроль даної спільноти, знайомство з девіантною (протиправною) поведінкою та створення передумов для вчинення правопорушення; знайомство підлітка з протиправною поведінкою включає знайомство з технікою вчинення правопорушення, нормами і критеріями даної поведінки [3; 4; 5; 6; 7; 8].

Все сказане вище дозволяє розглядати правопорушення як неправомірні дії, що порушують встановлений в країні порядок.

Мета. Вважаємо за доцільне особливу увагу приділити змісту соціально-профілактичної діяльності майбутніх фахівців правоохоронних органів з правопорушень підлітків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність правоохоронних органів з профілактики правопорушень неповнолітніх шляхом використання соціальної роботи як особливого виду діяльності передбачає охоплення всіх форм правопорушень підлітків, що досягається шляхом здійснення профілактичної роботи на 3-х рівнях:

1) вирішення соціально-економічних, культурних та інших завдань загальнодержавного масштабу щодо більш повного задоволення матеріальних та духовних потреб людей (зокрема, підлітків);

2) заходи з орієнтації інфраструктури мікросоціуму, створені для оздоровлення мікросередовища, у якому здійснюється життєдіяльність людини (підлітка);

3) індивідуальна профілактична робота, спрямована на корекцію та попередження протиправних дій та відхилень у поведінці окремих осіб.

Подібна неоднозначність проблеми профілактики правопорушень неповнолітніх правоохоронними органами шляхом використання соціальної роботи призвела нас до необхідності формулювання принципів авторського підходу до змісту соціальної роботи правоохоронних органів з підлітками з профілактики правопорушень.

Умовно принципи можна поділити на дві групи: зметодологічні засади підходу до загальних проблем та їх дослідження; принципи соціально-педагогічної роботи, спрямованої на соціалізацію та соціальну адаптацію підлітків – девіантів.

Перша група включає такі принципи: антропологічної редукції, що дозволяє звернутися до початкових витоків протиправної поведінки підлітка, що криється у його життєвих явищах; «організаційний принцип» – зворотний попередньому, потребує вивчення протиправної поведінки з одного певного аспекту життя підлітка; принцип «відкритого питання», що передбачає незавершеність вивчення підлітка та його

протиправної поведінки відповідно до постійного його розвитку та зміни [6, с. 30].

Друга група набагато більша і специфічна, до її складу входять: створення неповнолітньому умов для рефлексивного аналізу ситуації та власної поведінки; безоцінювання у підході до аналізу поведінки підлітка. Розглядаються позитивні та негативні наслідки цього вибору та альтернативні способи поведінки, які в конкретній ситуації були б більш оптимальними. Врахування цього принципу дозволяє створити відчуження ситуації вчинення провини, що дозволяє зняти емоційну напругу, а також психологічні захисти, які блокують можливість звичайного оцінного обговорення; створення ситуації успіху у навчальній та іншій діяльності; формування нормативності поведінки з допомогою зразків тощо.

З урахуванням вищесказаного, можна дійти висновку, що така неоднозначність у науково-теоретичному і методичному апараті обраної нами проблеми зумовлює неоднозначність й у питанні визначення основного підходу до змісту соціальної роботи правоохоронних органів з підлітками з профілактики правопорушень.

Авторський підхід до змісту профілактичної соціальної роботи правоохоронних органів з підлітками є певною сукупністю підходів, зокрема монодисциплінарним підходом, що виділяє як необхідну і достатню лише одну область знання: медичну, психологічну, соціологічну, юридичну тощо.

Значний інтерес, на наш погляд, представляє підхід, згідно з яким профілактика правопорушень підлітків на основі соціальної роботи розглядається як свідомо проєктований процес, що передбачає свободу, ризик і відповідальність прийняття суб'єктами процесу ціннісно-орієнтованих рішень [5, с. 68].

Не менш визначальним, на нашу думку, є проблемно-орієнтований підхід. Відповідно до цього підходу допомога, що надається, у будь-якому випадку безпосередньо пов'язана з проблемами підлітків та їх усвідомленим ставленням до цих проблем.

Опис зазначених вище підходів до змісту соціальної роботи правоохоронних органів з підлітками з профілактики правопорушень не є повним та вичерпним.

В основу авторського підходу до проблеми профілактики правопорушень підлітків за допомогою соціальної роботи правоохоронних органів покладено градацію соціальних відхилень підлітків, схильних до правопорушень: соціальні відхилення особистісного рівня, ситуаційного рівня, середовищного рівня.

Особистісний рівень соціальних відхилень ґрунтується на єдності трьох основних характеристик (особливостей) особистості підлітка: активності, соціалізації, інтегративності. Відповідно до цих особливостей підліток розглядається не як представник тієї чи іншої соціальної групи, а як індивід зі своєю специфікою, обумовленою соціальною позицією, соціальною роллю, диспозиціями групи.

Отже, вивчення та профілактика соціальних відхилень на особистісному рівні вимагає аналізу особистості підлітка через його життєдіяльність, через спосіб організації життя, через здатність вирішувати соціальні протиріччя.

Розглядаючи особистісну модель соціальних відхилень підлітка, на нашу думку, слід обов'язково враховувати ту обставину, що відхилення проявляються головним чином у нетипових, екстремальних (хоча і не тільки в них) соціальних ситуаціях і є, як правило, емоційною реакцією особистості підлітка на соціальні колізії та протиріччя (соціальна несправедливість, криза цінностей тощо).

Ситуаційний рівень соціальних відхилень зумовлений соціальними умовами реального життя, за умов соціальної ситуації. У цьому контексті соціальну ситуацію розглядаємо як систему взаємовідносин, в основі якої лежить комплекс соціальних протиріч між: умовами діяльності підлітка та самою діяльністю; об'єктивними умовами соціальної ситуації та їх усвідомленням підлітком; у структурі самої життєдіяльності підлітка (неузгодженість, невідповідність ланцюга: потреби – інтереси – цілі – мотиви – засоби діяльності – результат); соціальними суб'єктами різного рівня організації (підліток, соціальна група, етнос, суспільство тощо).

Відповідно до вищесказаного спеціальними умовами реального життя, що зумовлюють виникнення та розвиток соціальних відхилень на ситуаційному рівні, є: соціальний статус підлітка, його роль як суб'єкта діяльності, характер діяльності, ціннісні критерії підлітка.

Узагальнюючи вищесказане, можна дійти висновку, що взаємини підлітків є єдиною системою, елементи якої не просто взаємодіють, а взаємопроникають. Залежно від цього, який тип відносин превалює, визначається і тип соціальної ситуації, у якій перебуває підліток.

Середовищний рівень соціальних відхилень відображається на поведінковій сфері життєдіяльності підлітка, що, своєю чергою, фіксується іншими членами групи та впливає на їх ставлення до нього.

Однією з основних якостей середовища, яка впливає на успішність чи неуспішність профілактики правопорушень підлітків у вигляді соціальної роботи, є цілісність. У вибраному контексті її вивчення передбачає визначення суб'єкта організації виховного середовища.

Таким чином, виникнення соціальних відхилень у підлітка залежатиме від того, наскільки ті чи інші впливи соціального середовища відповідають або не відповідають внутрішньому суб'єктивному світу підлітка, яким чином вони будуть переломлюватися, трансформуватися, «взаємодіяти» відповідно до цих внутрішніх умов.

Загалом, відзначаємо низку моментів. Віднесення соціального відхилення підлітка, схильного до правопорушень, до тієї чи іншої групи можливе тільки в контексті конкретного етапу розвитку цього відхилення. Крім того, соціальні відхилення формуються під впливом причин (як

об'єктивних, так і суб'єктивних), які в кожній конкретній ситуації мають свою специфіку.

На наш погляд, соціальна позиція підлітка є надзвичайно важливою для ефективного вирішення питання профілактики правопорушень неповнолітніх, оскільки саме на основі соціальної позиції вирішуються соціально значущі завдання, що зумовлюють розвиток самої особистості підлітка.

Аналізуючи соціальну позицію підлітка, необхідно серед різноманітних взаємин виділити домінантні, які зумовлюються суспільними відносинами і є досить типовими. Це такі взаємини як: ставлення до соціальної групи, суспільства; ставлення до навчання та інших видів діяльності; ставлення до інших людей; ставлення до навколишнього середовища, матеріальних та духовних пам'яток історії та культури; ставлення до самого себе (самоосвіта, самовдосконалення).

Розгляд поведінки підлітка як компонента його соціальної позиції дозволяє виділити та позначити рівні активності соціальної позиції підлітка у межах його соціально значимої спрямованості.

Перший рівень – активна соціальна позиція або соціальна позиція високого рівня активності: соціальна ініціатива, творча діяльність, сумлінне навчання, що сприяють вирішенню соціальних протиріч.

Другий рівень – соціальна позиція середнього рівня активності: відповідальне ставлення до своїх обов'язків, але загалом репродуктивна діяльність. Активність, зазвичай, носить односторонній характер, не виходить межі нормативних завдань – «від і до».

Третій рівень – пасивна соціальна позиція з позитивним духовним потенціалом: низький рівень активності, який містить ймовірність ініціативи – соціальна недосвідченість, конформність на «здоровій» основі, добрі наміри, невідкріплені знаннями, навичками та вміннями.

Четвертий рівень – пасивна соціальна позиція з негативним духовним потенціалом: низький рівень активності, інертність, скептицизм, конформізм на основі соціальних розчарувань, навіть соціальних образ. Причиною цього може бути і власна моральна нестійкість підлітка.

П'ятий рівень – негативна соціальна позиція, що характеризується псевдоактивністю різної інтенсивності: пристосованістю тощо. Соціально значуща спрямованість групи має загальний, «контурний», часто декларативний характер. Підлітки – представники групи в будь-якій зручній для них ситуації діють, віддаючи перевагу своїм егоїстичним інтересам.

Шостий рівень – соціальна позиція з негативною девіантним характером (своєрідна антипозиція). Має руйнівний характер як до суспільства, так і до самого підлітка [1, с.16].

Позиції перших двох рівнів можна умовно назвати сприятливими, останні чотири мають бути об'єктами пильної уваги правоохоронців, оскільки можуть стати передумовами виникнення та закріплення соціальних відхилень.

Нерідко негативна соціальна позиція підлітка формується штучно, ззовні, незалежно від суб'єктивних передумов – «коридор девіації».

Найбільш загальний алгоритм проходження етапів «коридора девіації» такий:

1) діяльність: підліток взаємодіє чи живе поруч із групою осіб, дії та особливості яких розглядаються як злочинні чи протиправні;

2) визначення: передбачається, що цей підліток також займається протиправною діяльністю;

3) припис: підліток типізується у соціальному оточенні та набуває статусу девіанта;

4) офіційний процес: дії підлітка починають офіційно контролюватись, і він стає правопорушником для різних інститутів соціального контролю;

5) субкультура: ці процеси виводять підлітка з повсякденного життя і штовхають його у організоване девіантне існування;

6) ідентифікація девіації (відхилення): підліток самостійно визначається відповідно до «наклеєного ярлика», переймаючи девіантний статус і, відповідно, починає відігравати роль девіантної поведінки. Підліток витісняється із структури і починає сам брати участь у процесі «наклеювання ярликів» до себе.

Вирішення проблеми відповідності поведінки підлітка соціальним нормам та зняття «ярлика» ми і включаємо в низку завдань соціально-профілактичної діяльності правоохоронних органів щодо запобігання правопорушень неповнолітніх.

Окрім всього розглянутого вище, при розробці авторського підходу до здійснення соціально-профілактичної роботи правоохоронних органів у запобіганні правопорушень підлітків ми також виходили з розуміння профілактики як комплексного явища, що вимагало формулювання та уточнення низки позицій.

Відповідно до розуміння суті профілактики правопорушень як явища та процесу, соціально-вікових особливостей підлітків, а також відповідно до потенціалу та реальних можливостей правоохоронних органів їх комплексно-профілактична діяльність включає три поетапно реалізовані компоненти.

Перший компонент – загальна рання профілактика має включати: переорієнтацію критеріїв результативності цілісного процесу; створення умов гуманізації цього процесу; освоєння особистісно-орієнтованої моделі взаємодії з підлітком.

Другий компонент – спеціальна рання профілактика має забезпечувати: розробку та реалізацію цілей та завдань роботи правоохоронних органів з вчителями; розробку та реалізацію програм «Батьки»; впровадження методів спеціальної профілактики.

Третій компонент – спеціальна рання корекція передбачає: визначення особистісної перспективи підлітка; демонстрацію підлітку групової підтримки його соціально-позитивної поведінки; статусне переміщення, організацію успіху підлітка; виділення симптомкомплексів, що вимагають корекції; розробку та реалізацію програм корекції; впровадження методів спеціальної ранньої корекції тощо.

Водночас розподіл уваги та зусиль щодо реалізації кожного компонента не відрізняється

пропорційністю. Найбільша увага, як правило, приділяється першому компоненту, третій компонент є сферою діяльності фахівців корекції девіації.

Отже, ми підійшли до питання більш конкретного впровадження авторського підходу до використання соціально-профілактичної роботи правоохоронних органів як засобу профілактики правопорушень підлітків.

Соціальний аспект передбачає: по-перше, формування у підлітка соціально-позитивного ідеалу, що відповідає умовам сімейного, суспільного життя, праці, навчання, дозвілля тощо, на основі використання суб'єктивних та об'єктивних чинників соціалізації та розвитку особистості підлітка; по-друге, формування у підлітка соціально-позитивних почуттів, які сприяють навчанню, праці, спілкуванню тощо; по-третє, формування соціальних процесів, умінь і навиків, кінцевою метою якого є оволодіння підлітком прийомами самопомогі.

Педагогічний аспект включає: формування гуманістичних цінностей, що визначають світогляд підлітка, готового до співробітництва, що вміє приймати та надавати допомогу; корекцію соціальної позиції підлітка у групі шляхом досягнення збігу формального та реального лідерства, що знижує ймовірність конфліктів, посилює взаємодопомогу у групі та, в кінцевому рахунку призводить до формування здорового працездатного колективу. Це, своєю чергою, полегшує профілактику та корекцію соціальних відхилень підлітка.

Психологічний аспект покликаний забезпечити: формування навичок рефлексії у підлітка, що підвищують рівень регуляції довільних дій підлітка (саморегуляцію), зменшують труднощі релаксації (розслаблення) в цілому. Зрештою, це призводить до втрати провідної ролі у виникненні протиправної поведінки такого чинника, як тривога; корекцію негативно-девіантного соціального досвіду підлітків, що передбачає усунення або ослаблення дезадаптивних стереотипів поведінки (звичок, навичок) підлітка, когнітивних дефіцитів, що підкріплюються соціальними умовами. З іншого боку, це покликане сприяти усуненню у деяких випадках поведінкового дефіциту, що є основою успішної адаптації особистості підлітка.

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. Отже, враховуючи особливості сучасного процесу соціалізації, має сенс стверджувати, що підліток (як і доросла людина) має право не розділяти думки та цінності інших членів суспільства. Його поведінка може істотно відрізнятиметься від поведінки інших підлітків. Виникає небезпека формування в нього соціального відхилення, що, зрештою, може призвести до «випадання» підлітка з колективу однолітків та найближчого соціального оточення.

Роль правоохоронних органів полягає в тому, щоб такі «випадання» не виникали. Відповідно до цього, з одного боку, профілактика сприяє формуванню у підлітків як автономних соціальних суб'єктів, з другого, розвиває систему норм, у межах якої неповнолітні можуть жити й діяти, не

вступаючи у конфлікт із суспільством. У цьому випадку функціями соціальної роботи є профілактика правопорушень підлітків та оптимізація механізмів реалізації його можливостей та потреб.

Таким чином, соціальна робота має певним чином регулювати відносини суспільства, правоохоронних органів, школи та підлітків шляхом формування соціального статусу останніх, допомагаючи їм адаптуватися до життя суспільства на різних рівнях та етапах його розвитку.

Подальше поглиблення та вдосконалення способів вирішення обраної проблеми нам вбачається у подальшій конкретизації теоретико-методичних аспектів діяльності правоохоронних органів з профілактики правопорушень підлітків у взаємодії із закладами освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Андрушко Я. С., Соломон І. І. Психологія тривожності підлітка: емпіричний ракурс проблеми. *Соціально-психологічні засади неконфліктної взаємодії між поліцією і населенням в соціумі: збірник тез доповідей учасників круглого столу (22 листопада 2018 р.)*. Львів: ЛьвДУВС. 2018. С. 14–18.
2. Гребінь-Крушельницька Н. Ю. Синтез методологічних підходів до проблеми професійної самореалізації майбутніх працівників органів внутрішніх справ. *Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. Житомир*. 2011. № 55. С. 126–130.
3. Долгополова М. М., Кравченко І. С. Окремі питання професійної підготовки поліцейських. *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні: мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 17 березня 2016 р.)*. Дніпро: ДДУВС, 2016. С. 178–180.
4. Дунець Л. М., Павліченко А. П. Особливості професійного спілкування майбутніх працівників поліції. *Актуальні проблеми психології*. Київ. 2019. Том 1. Вип. 54. С. 3–8.
5. Жидецький Ю. Ц., Пряхіна Н. О. Врахування у професійному спілкуванні працівниками поліції психолого-педагогічних особливостей вікового розвитку дітей. *Соціально-психологічні засади неконфліктної взаємодії між поліцією і населенням в соціумі: збірник тез доповідей учасників круглого столу (22 листопада 2018 р.)*. Львів: ЛьвДУВС. 2018. С. 67–69.
6. Зозуля Є. В. Принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства в діяльності національної поліції України: генеза становлення та напрями реалізації. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика* 2021. № 2 (2). С. 29–38.
7. Романенко О. В. Психологічна складова в діяльності працівника ювенальної превенції *Юридична психологія*. 2022. № 1 (30). С. 29–36.
8. Яровець Д. А. Повноваження підрозділів ювенальної превенції національної поліції України щодо забезпечення прав дітей. *Права людини в Україні: минуле, сьогодні, майбутнє*. Харків, 2020. С. 194–195.

REFERENCES

1. Andrushko, Ya. S., Solomon, I. I. (2018). *Psychology of adolescent anxiety: an empirical perspective of the problem*. [Psychology of adolescent anxiety: an empirical perspective of the problem]. *Sotsialno-psykholohichni zasady nekonfliktnoi vzaiemodii mizh politsiieiu i naseleнням v sotsiumi: zbirnyk tez dopovidei uchasnykiv kruhloho stolu (22 lystopada 2018 r.)*. Lviv: LvDUVS. S. 14–18. [in Ukrainian]
2. Hrebin-Krushelnyska, N. Yu. (2011). *Syntezy metodolohichnykh pidkhodiv do problemy profesiinoy samorealizatsii maibutnykh pratsivnykiv orhaniv vnutrishnykh sprav*. [Synthesis of methodological approaches to the problem of professional self-realization of future employees of internal affairs bodies]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu im. Ivana Franka*. 55. S. 126–130. [in Ukrainian]

3. Dolhopolova, M. M., Kravchenko, I. S. (2016). Okremi pytannia profesiinoi pidhotovky politseiskykh. [Separate issues of professional training of police officers]. Svitovi dosvid pidhotovky kadriy politsii ta yoho vprova dzhennia v Ukraini : mat-ly Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Dnipro, 17 bereznia 2016 r.). Dnipro. S. 178–180. [in Ukrainian]

4. Dunets, L. M., Pavlichenko, A. P. (2019). Osoblyvosti profesiinoho spilkuvannia maibutnikh pratsivnykiv politsii. [Peculiarities of professional communication of future police officers]. Aktualni problemy psykholohii. Kyiv. 1. 54. S. 3–8. [in Ukrainian]

5. Zhydetskyi, Yu. Ts. Priakhina, N. O. (2018). Vrakhuvannia u profesiinomu spilkuvanni pratsivnykamy politsii psykholoho-pedahohichnykh osoblyvostei vikovoho rozvytku ditei. [Taking into account the psychological and pedagogical features of children's age development in professional communication by police officers]. Sotsialno-psykholohichni zasady nekonfliktnoi vzaiemodii mizh politsiieiu i naselenniam v sotsiumi: zbirnyk tez dopovidei uchasnykiv kruhloho stolu (22 lystopada 2018 r.). Lviv. S. 67–69. [in Ukrainian]

6. Zozulia, Ye. V. (2021). Pryntsyv vzaiemodii z naselenniam na zasadakh partnerstva v diialnosti natsionalnoi politsii Ukrainy: heneza stanovlennia ta napriamy realizatsii. [The principle of interaction with the population on the basis of partnership in the activities of the national police of Ukraine: the genesis of formation and directions of implementation]. Ukrainska politseistyka: teoriia, zakonodavstvo, praktyka. 2 (2). S. 29–38. [in Ukrainian]

7. Romanenko, O. V. (2022). Psykholohichna skladova v diialnosti pratsivnyka yuvenalnoi preventsii [Psychological component in the activity of a juvenile prevention worker]. Yurydychna psykholohiia. 1 (30). S. 29–36. [in Ukrainian]

8. Yarovets, D. A. (2020). Povnovazhennia pidrozdiliv yuvenalnoi preventsii natsionalnoi politsii Ukrainy shhodo zabezpechennia prav ditei. [Powers of juvenile prevention units of the National Police of Ukraine to ensure children's rights]. Prava liudyny v Ukraini: mynule, sohodennia, maibutnie. Kharkiv, S. 194–195. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КРАВЧУК Олена Валентинівна – аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх фахівців правоохоронних органів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KRAVCHUK Olena Valentinovna – PhD student Department of Pedagogy and Educational Management Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Scientific interests: professional training of future specialists law enforcement agencies.

Стаття надійшла до редакції 14.08.2024 р.

УДК 378.011.3-057,175:351.743(477:100.62)

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-215-196-202

КТІТОРОВ Максим Олександрович –

кандидат юридичних наук, доцент кафедри

правового забезпечення діяльності

Національної гвардії України Київського інституту

Національної гвардії України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6301-7481>

e-mail: ktitorov@ukr.net

ПУГАЧ Анжеліна Володимирівна –

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

науково-дослідної лабораторії з підготовки військ

Київського інституту Національної гвардії України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1907-9380>

e-mail: avpuhach@gmail.com

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НГУ: ДОСВІД КРАЇН-ПАРТНЕРІВ НАТО І FIER ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті розглянуто питання впровадження досвіду країн-партнерів НАТО та FIER у формуванні і розвитку професійних компетентностей майбутніх офіцерів НГУ. Зазначено, що в умовах повномасштабного вторгнення рф в Україну на особливу увагу заслугове становлення професіоналів сектору безпеки і оборони, до якого належить Національна гвардія України. У зв'язку з цим актуалізовано ідеї неперервного професійного розвитку військовослужбовців на основі компетентностей, необхідних для виконання завдань згідно із доктринами НАТО і досвідом країн ЄС.

Обґрунтовано значущість компетентного підходу у підготовці майбутніх офіцерів НГУ, що має забезпечити набуття необхідних знань і навичок, здатність до вирішення практичних завдань, військового лідерства, подальшого кар'єрного зростання. З урахуванням ідей дослідників і власних напрацювань потрактовано професійну компетентність майбутніх офіцерів НГУ. Вказано, що її формування забезпечує практико-орієнтоване навчання, розвиток професійних навичок і вмій під час реалізації курсових проєктів, практики, активної самостійної роботи. Підготовку офіцерів орієнтовано на здобуття ступеня вищої освіти бакалавра (магістра) одночасно із здобуттям тактичного рівня військової освіти.

Акцентовано на партнерстві України і НАТО у сфері професійної військової освіти, що реалізується через Програму НАТО DEEP. Це сприяє реформуванню закладів професійної військової освіти, опануванню новітніх методів навчання, формуванню нових компетентностей. Водночас модернізація підготовки майбутніх офіцерів НГУ передбачає співпрацю з країнами-членами FIER. У зв'язку з цим розглянуто досвід Національної жандармерії Франції в контексті реалізації судової, адміністративної, превентивної, військової місії.

Виснувано, що для України доцільним є осмислення досвіду розвинених країн щодо кадрової політики, професійної військової підготовки, її професіоналізації, наближення навчання до конкретних бойових умов, спеціалізації, мовної підготовки тощо.

Ключові слова: Національна гвардія України, професійна військова освіта, професійні компетентності, НАТО, FIER, Програма НАТО DEEP, Національна жандармерія Франції.